

САҢА ОЛОХ

№ 30 (1958) • Атырдьах ыйын 9 күнэ, 2024 сыл, бээтинсэ • 12+

Бу
нүөмэргэ

Тыа хаһаайыстыбата

Үүт туттарыытын былаана
аһара кыһарылынна/3

Култуура

Ыччат үнүүгэ көхтөөбө/4,5

История

К 90-летию ЧПУ имени
С.А. Новгородова/6

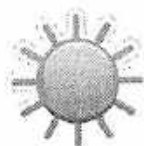
Оскуола дириэктэрдэрэ ананнылар

Үөрэх-иити. Үөрэх кыһаларыгар саҥа
салайааччылары билиһиннэрдилэр/2

Степан Саргыдаев: «Дьаһалтаны кытта биир ситимнээхтик үлэлээн». //СЭМЭН ЖЕНДРИНСКЭЙ ХААРТЫСКАҤА ТҮӨРӨИИТЭ.

Чурапчыга күн-дьыл туруга

Атырдьах ыйын
9 күнэ
БЭЭТИНСЭ

Атырдьах ыйын
10 күнэ
СУБУОТА

Атырдьах ыйын
11 күнэ
БАСКЫҤААННА

Атырдьах ыйын
12 күнэ
БЭНИДИЭННЬИК

Атырдьах ыйын
13 күнэ
ОПТУОУРНЬУК

Атырдьах ыйын
14 күнэ
СЭРЭДЭ

Атырдьах ыйын
15 күнэ
ЧЭППИЭР

+24 +7

+25 +8

+23 +13

+21 +14

+16 +8

+17 +9

+19 +10

ТЭТИК

Улууспутугар СӨ Экономика миниистирэ Петр Попов салайааччылаах коллегия үлэлээтэ

Улууспутугар СӨ Экономика миниистирэ Петр Попов салайааччылаах кэллиэгэ үлэлээтэ. Миниистирэ үлэһиттэрэ Стратегической былааннааһын эйгэтигэр докумуоннар дьүүр-лэһиилэрин ситиһии, олохтоох бырагыраамалары салайыы саҥа систиэмэтин, олохтоох онгортаннаары сайдыытын ыйааһын туһунан кэпсэтиллэр. Улууска тэриллээхтээх «Уйгу туоната» территория туһунан билиһиннэрдилэр.

Кэллиэгэ үлэһиттэрэ бырабыыталыстыба чилиэннэрэ, улуус салалтата уонна нэһиликтэр баһылыктара кыттыыны ыллылар. «Уйгу туоната» территория, нэһиликтэргэ эбийиэктэри тутуу, тыа хаһаайыстыбатын балаһыанньатын уонна каадыры кытта үлэ тустарынан кэпсэтиллэр.

Саха өрөспүүбүлүкэтин социальнай-экономической сайдыытыгар кылааттарын иһин улуус тэрилтэлэриттэн уонна муниципальнай сулууспа үлэһиттэрэ наҕараадаланнылар.

СӨ ОДЬКХ уонна эниргизтикэ миниистирэ илин энэр улуустарга мунньах ыйтта

СӨ ОДЬКХ уонна эниргизтикэ миниистирэ Вячеслав Емельянов Чурапчыга отук кэмигэр бэлэмнэниигэ туһуламмыт мунньахы ыйтта. Мунньахха ОДЬКХ уонна эниргизтикэ эбийиэктэрин бэлэмнэрин сүрүннүүр Бырабыыталыстыба хамыһыйата, илин энэр улуустарын баһылыктара уонна тустаах салайааччылар кыттыыны ыллылар.

Улуустар баһылыктара бүгүнгү күнгэ кыстыкка төһө бэлэмнээхтэрин, туох кыһалбар баалларын хамыһыйага иһитиннэрдилэр. Түмүккэ миниистир Вячеслав Емельянов биридиилээн улуустарга соруудахтары биэрдэ, ыйылары онордо.

Санатан эттэххэ, Чурапчы улуугу уопсайа 45 чох уонна гаас хочуолунайа баар. Улуус баһылыга Степан Саргыдаев иһитиннэрбитинэн, бүгүнгү күнгэ отук кэмигэр бэлэмнэнии үчүгэй.

Нэһилиэк иһинээҥи суоллар онгоһуллаллар

Чурапчы нэһилиэгин дьаһалтата биллэрбит аукционугар ТОС бэрэссэдээтэллэрэ туруорсубут суоллара кыйаннар, нэһилиэк иһинээҥи суол өрөмүөнэ былаан быһыытынан ытылла турар. Ол курдук, «Чаран» ТОС-ка Озернай уонна Добордуурап аатынан уулуссалар, «Мурун-Тыым-пыйа» ТОС-ка Юбилейнай уулусса, «Молодежная» ТОС-ка кирири суол уонна «Куоҕалы» ТОС-ка Дмитрий Диринскэй аатынан уулусса суоллара онгоһулла тураллар.

Улуус дьаһалтата нэһиликтэринэн үлэлиэбэ

Улуус баһылыгын социальнай боппуруостарга солбуйааччыта Мария Кронникова салайааччылаах дэлгээссийэ бу уонна кэлэр нэдиэлэбэ нэһиликтэринэн сылдыаба. Демография боппуруонунан уонна улуустааҕы бал саргыта бырагырааманан үлэлиэтэрэ. Нэһиликтэринэн сылдыы түмүгүнэн анаалыс онгоһуллан, салгы үлэлииргэ былааннары ылыныахтара.

Өрөспүүбүлүкэ сонуннара

Эмсэбэлээбиттэргэ көмө оҥоһулар

РФ Бырабытталыстыбата ыксаллаах быһыыга-майгыга эмсэбэлээбиттэргэ төлөбүр кээмэйин 1,5 төгүл улаатыннар-быт. Биир кэмнээх көмө 10 тыһ. 15 тыһ. солк. тийэ үрдүөҕэ. Олоххо-дьаһахха бастакы суолталаах баайы-дуолу сорҕотун сүтэриигэ төлөбүр 50-тэн 75 тыһ. солк. диэри улаа-тыаҕа (бүтүннүү сүтэриигэ 150 тыһ. солк. тийэ). Атырдых ыйын 1 күнүгэр Айсен Николаев сааскы халаан уутугар тах-сыбыт хоромньуну туоратыы боппуруостарыгар мунньах ыытта. Быйыл халаанга 27 нэһилиэнньэлээх пуун эмсэ-бэлээбит. Хоромньу тахсыбыт сир олохтоохторо 307 мөл. 580 тыһ. солк. биир кэмнээх материальнай уонна үбүнэн көмөнү ылбыттар. Билигин аны федеральнай таһымнаах ыксалаах быһыы-майгы режимэ биллэриллибитинэн саҥа аабынан эбии төлөбүрү аахсыахтара. Биир бастакы сорук олорор дьизэҕэ компенсация төлөбүрү көрүлүөхтээх. Ол курдук, дьизэт кыайан чөлүгэр түспэт гражданнарга биир квадратнай миэтэрэ иһин 137 тыһ. солк. харчы федераль-най бүддьүөттэн саҥа дьизэ ылалларыгар эбэтэр тутуу ыы-талларыгар көрүлүөхтээх. Оттон дьизэ сорҕото ууга барбыт буоллабына, өрөмүөнгэ үп көрүлүөҕэ. Итиннэ хас биирдии киһи санаата учуоттаныллыаҕа. Ил Дархан чөлүгэр түһэрии үлэтин тэтимирдэргэ ыйда.

Ойуур баһаарын умуруорууга үлэлэр

Ил Дархан ардах түспүт сирдэригэр ойуур баһаарын кэтээн көрүүнү тэрийэр наадатын ыйда. Кини Саха си-ригэр ойуур баһаардара үксүгэр кураанах этинтэн буо-лалларын туһунан «Россия 24» федеральнай телеханаал-га кэпсээтэ.: «Ойуур баһаардарын 95% кураанах этинтэн буолаллар. Оттон 5% дьонтон, билигин буруйдаахтары баһаарыыга үлэ ыытыллар. 18 буруйдаах биллибитэ.» Ааспыт нэдиэлэҕэ Абыйга, Дьааҥыга нэһилиэнньэлээх сиргэ баһаар чугаһаан быһыы-майгы уустугура сыл-дыбыт. Уоту утары охсуһааччылар дьулуурдаах уонна сөптөөх баһаарыныыларынан, түргэн-тарҕан тутунуу-ларынан баһаардар умуруоруллубуттар. Айсен Никола-ев уоту 1800-тэн тахса киһи умуруорарын, 100-тэн тахса тиэһиникэ туһанылларын эттэ. Күн ахсын ойуурдары кэтээн көрүүтэ, умуруорууга, эбии күүстэри илдьиитэ 20 тахса салгын аала үлэлиир, ол иһигэр үс Бе-200 салгын аала баар. Ил Дархан от ыйын 29 күнүгэр ыксаллаах быһыыны-майгыны сэрэтэргэ уонна туоратарга, баһаар-тан сэрэхтээх буолууга ыытыллыбыт хамыһыһа мун-һааҥар сөҥүү кэнниттэн ойуур баһаардарын түргэнник бохсорго уонна умуруорарга соруйда.

Бастакы бэрэсидьиэн Михаил Николаев мэнэтэ

Ил Дархан субуота күн Дьокуускайга тутулла турар эбий-иэктэри кэрийэ сылдьан, Өрөспүүбүлүкэ Бастакы Бэрэси-дьиэнэ Михаил Ефимович Николаев өйдөбүннүгэ туруо-хтаах сирин көрдө. Бастакы Бэрэсидьиэн өйдөбүннүгүн ханна туруорарга хас да этии кирибитэ: Курашов уулусса-тыгар, Тья хаһаайыстыбатын министиэристибэтин таһы-гар, Комсомольскай болуоссакка, автовокзал таһыгар. Ол эрэри хамыһыһа үөрэтэн баран, Дежнев уулуссатын, Сэргэлээх шоссетын уонна Михаил Николаев аатынан проспект быһа охсуһууларыгар баар миэстэни талла.

Тья хаһаайыстыбата

Өрөспүүбүлүкэҕэ үүтү туттарыы былаана от ыйын 30 күнүнээҕи көрдөрүүнэн 60% тэҥнэспит. Бу туһунан Ай-сен Николаев «Саха» көрдөрөр-иһитиннэрэр ханаал эпиригэр иһитиннэрдэ. Быйылгы үүтү туттарыы былаа-на – 55 тыһ. кэрингэ туонна, ол онтон 32 тыһ. туонната соҕотуопкаланна. Урукку сыллар көрдөрүүлэрин быйыл 3,5% куоһаран иһэрбит бу тья хаһаайыстыбатыгар сити-һи буолар. Быйыл үүт соҕотуопкатыгар 3,5 млрд солк. субвенция көрүлүбүтэ. Улуустарга үп 68% бэриллибит. Халаан уутугар эмсэбэлээбит Нам уонна Өлүөхүмэ оройуоннарыгар үүт харчытын 80 бырыһыана тиэрдилибит.

Ил Дархан сүөһү аһылыгын бэлэмнээһин боппуруоста-рынан улуус баһылыктарыгар мунньах ыытта. Быйыл өрөспүүбүлүкэҕэ барыта 435 тыһ. туонна оту, 14 тыһ. туонна сенаһы, 29 тыһ. туонна сиилэни бэлэмниир бы-лаанаммыта. Бары улуустарга от үлэтэ күүскэ барар, кэккэ улууска көрдөрдүү 30-40 % тийдэ, ол эрэри билиннитэ намыһах көрдөрүүлээхтэр бааллар. Өрөс-пүүбүлүкэҕэ билиннитэ 129 тыһ. га тахса оттуур сири охсон, 112 тыһ. туонна оту бэлэмнээбиттэр.

СӨ Ил Дарханын уонна Бырабытталыстыбатын пресс-сулууспата.

Оскуола дириэктэрдэрэ ананнылар

Үөрэх-иити. Үөрэх кыһаларыгар саҥа салайааччылары билиһиннэрдилэр.

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ

Үөрэх дьыла сабаланаара бэрт кылгас кэм хаалла, улууспутугар сорох үөрэх кыһаларын үлэ-лэрэ-хамнастара сабаланна. Улууспут үөрэбин управлениетын начаалынньыга Юрий Посель-ский, Чурапчы улуунун баһылыгар Степан Сар-гыдаевка, үөрэх кыһаларыгар анаммыт саҥа са-лайааччылары биир-биир билиһиннэртэтэ.

Саха бастакы лингвибиис-учуонайа Семен Новго-родов аатынан Чурапчы орто оскуолатын дириэктэ-ринэн **Михаил Игнатьев** буолла.

СӨ үөрэдириитин уонна успуордун туйгуна Михаил Спиридонович Игнатьев үрдүк үөрэхтээх физкултуура учуутала уонна сахалыы төрүт оон-ньууларга тириэньэр-преподаватель. Саҥа дуо-һунаска ананыан иннинэ сылларга Диригнээҕи агро-оскуола дириэктэринэн үтүө суобастаахтык үлэлээтэ. Санатан эттэххэ, 2011-2012 сылларга СӨ Бэрэсидьиэнин иһинээҕи үнүстүүтү бүтэрбитэ.

Буойун-учуутал Иван Павлов аатынан Чурапчы орто оскуолатын дириэктэринэн **Николай Попов** ананна.

Чурапчы нэһилиэгин олохтооҕо Николай Нико-лаевич Попов Максим Аммосов аатынан ХИФУ-ну бүтэрэн “Менеджмент организации” диэн идэни ылбыта. Саҥа дуоһунаска ананыан иннинэ Чурапчы улуунун үөрэбин управлениетыгар кылаабынай экзэньиһинэн үлэлээн кэллэ.

Билиилээх судаарыстыбаннай уонна полити-ческой диэйэтэл Афанасий Илларионов аатынан Хайахсыт орто-уһууаан оскуолатын дириэктэринэн **Аида Томская** буолла.

Хайахсыттан төрүттээх, СӨ үөрэдириитин туй-гуна, “Барҕары” үрүҥ көмүс бэлиэ хаһаайына, РФ

үөрэдириитин бочуоттаах үлэһитэ Аида Алексеевна Томская 1997 сыллаахха Максим Аммосов аатынан СГУ биология уонна химия учууталын идэтигэр үөрэммитэ. Саҥа дуоһунаска ананыан иннинэ СӨ үөрэбин министиэристибэтин юридической ха-аччылыы судаарыстыбаннай сулууспатын уонна каадыр бэлиитикэтин исписэлиһинэн үлэлээбит.

Сахалартан бастакы Үлэ Дьоруойа Роман Кон-стантинов аатынан Амма орто оскуолатын дириэк-теринэн **Игорь Сивцев** ананна.

“Саха сирин эрэлэ” бэлиэ хаһаайына Игорь Ва-сильевич Сивцев үрдүк үөрэбин 2011 сыллаахха Максим Аммосов аатынан СГУ-га бүтэрбитэ, мате-матика уонна информатика идэтин ылбыта. СӨ на-укатын академиятыттан сертификаттаах. Степан Макаров аатынан Чурапчы гимназиятыгар инфор-матика учууталынан 2012 сылтан сабаллаан үтүө су-обастаахтык үлэлээн кэллэ.

Төлөй нэһилиэгин “Кустук” уһууаан сэбиэдиссэ-йинэн **Саргылана Смирникова** буолла.

СӨ үөрэдириитин туйгуна Саргылана Сергеевна Смирникова 2019 сыллаахха Чурапчытааҕы физи-ческой култуура уонна успуорт үнүстүүтүгэр педа-гогической үөрэби бүтэрбитэ. “Кустук” уһууаанга 2002 сылтан баспытааталынан үлэлээн үрдүкү ква-лификациялаах.

Санатан эттэххэ, Семен Новгородов аатынан Чу-рапчы орто оскуолатын дириэктэринэн **Надежда Уарова** 11 сыл, Афанасий Илларионов аатынан Хай-ахсыт орто оскуолатын дириэктэринэн **Федор Бори-сов** 19 сыл, Роман Константинов аатынан Амма орто оскуолатын дириэктэринэн **Виктория Пермякова** 8 сыл, Төлөйдөөбү “Кустук” уһууаан сэбиэдиссэ-йинэн **Зоя Дьячковская** 22 сыл, И.М.Павлов аатынан Чурапчы орто оскуолатын дириэктэринэн **Иван Ва-сильев** 3 сыл үлэлээн кэллилэр.

Нэһилиэктэртэн сонуннар. Чакырга таас дьиэлэр тутуулар сабаланна

Чакыр нэһилиэгэр “Хаарбах дьизттэн көһөрүү” федеральнай бырагыраама чэрчитинэн үстүү уонна биэстии квартиралаах толору хааччыл-лыылаах таас дьизлэр, итини таһынан түөртүү квартиралаах икки дьизэ МХМ технологиянан ту-туллаллар. Уопсай иннэрэ 50 кв.миэтэрэ.

Бу тутуулары Өрөспүүбүлүкэ тутууга министиэри-стибэтин кытта илии баттаһан Чурапчыттан “Вос-токстрой” ХЭТ (дириэктэр Пермяков И.И., толорооч-чу дириэктэр Матвеев А.А.) ыыта сылдьар. 2024 сыл төрдүс кыбаарталга үлэҕэ киллэрэргэ соруктанан үлэлиир. Тутуу матырыйаалын кулун тутар ыйтан таһан сабалаабыта.

Уопсайа тутууга 14 киһи үлэлиир. Монолит, сан-техника, иттиһини тардыы өттүгэр олохтоох чу-рапчылар сылдьаллар, булуок ууруутун, ситэрии, тупсарыы өттүн таджиктар кыайа-хото тутан үлэ-лииллэр. Буурдуур үлэҕэ уһун сылларга чааһынай массынатан үлэлиир урбаанныт В.В. Лазарев сылдьар. Ону таһынан кырааннаах массына, бетон мэйийэр, тиэйэр анал массыналар үлэлииллэр. Тиэйи-таһыы үлэтигэр бэйэтин ППР массына-тынан Чакыр бэйэтин ыччата В.И. Адамов үлэлиир. Кэмигэр матырыйаалы хааччыйан иһэр. Биригэ-дьириинэн Н.И. Никитин, прорабынан Д.Е. Захаров сылдьаллар. Үлэни сөптөөхтүк тэрийэн, хаачысты-баны кэмигэр хонтуруоллаан иһэллэр.

Үлэ сарсыарда 8 чаастан сабаланан тэтимнээх-тик барар. Былаантан хаалыы таһаарылла илик. Бүгүҥнү туругунан икки дьизэ кырыһата бүрүл-лэн, тас эпсизидэрэ бүтэн, ис өттүгэр сантехника, иттиһи тардыытын үлэтэ сабаланна. Чакырдар бу саҥа тутуулар кэмигэр бүтүөхтэрэ, үчүгэй хаачы-стыбатынан олохтоохтору астыннарыа диэн уол-ларыгар, биир дойдулаахтарыгар эрэллэрэ улахан. Олохтоохтор аны ыра санаалара – 90 миэстэлээх уонна 40 миэстэлээх уһууаан-оскуола тутулууга.

Кэлэн иһэр тутуулаах идэлээх бырааһынньы-ктарынан биир идэлээхтэрбин эҕэрдэлиибин! Чу-рапчыбыт улууһа сайдарыгар таһаарыылаах үлэни баҕарабын!

Афанасий КИРИЛЛИН.

Сылан баһылыга оҕолорго аналлаах бырайыагы өйүүр

Профессор Г.П.Башарин аатынан Сылан агро хайысхалаах оскуолатыгар үөрэнээччилэр төрдүс сайынын түргэнник ситэр көтөрдөрү иитэллэр.

Быйыл эмиэ “Трудовой отряд подростков “Ба-шаринцы”” - үлэ биригээдэтэ тэриллэн үлэлээтэ. Биһиги быйылгы үлэбит сүрүн уратыта - бырайыак СӨ Ил Дарханын гранын кыайыылааҕа буолла.

Оҕону үлэнэн иити, үлэ араас сатабылларын, үлэ үөрүйэхтэрин инэри – оскуола биир сүрүн сыала-соруга буолар. Үөрэнээччилэр сайынын дьа-рыктаах буоллуннар, үлэлээтиннэр, хамсаатыннар, сүүрдүннэр-көттүннэр диэн нэһилиэк баһылыга Егор Иннокентьевич Макаров өйдөөн, бырайыагы өйөөтө, улахан материальнай көмө оҕорон, үчүгэй хаачыстыбалаах уотурбанан хааччыйда.

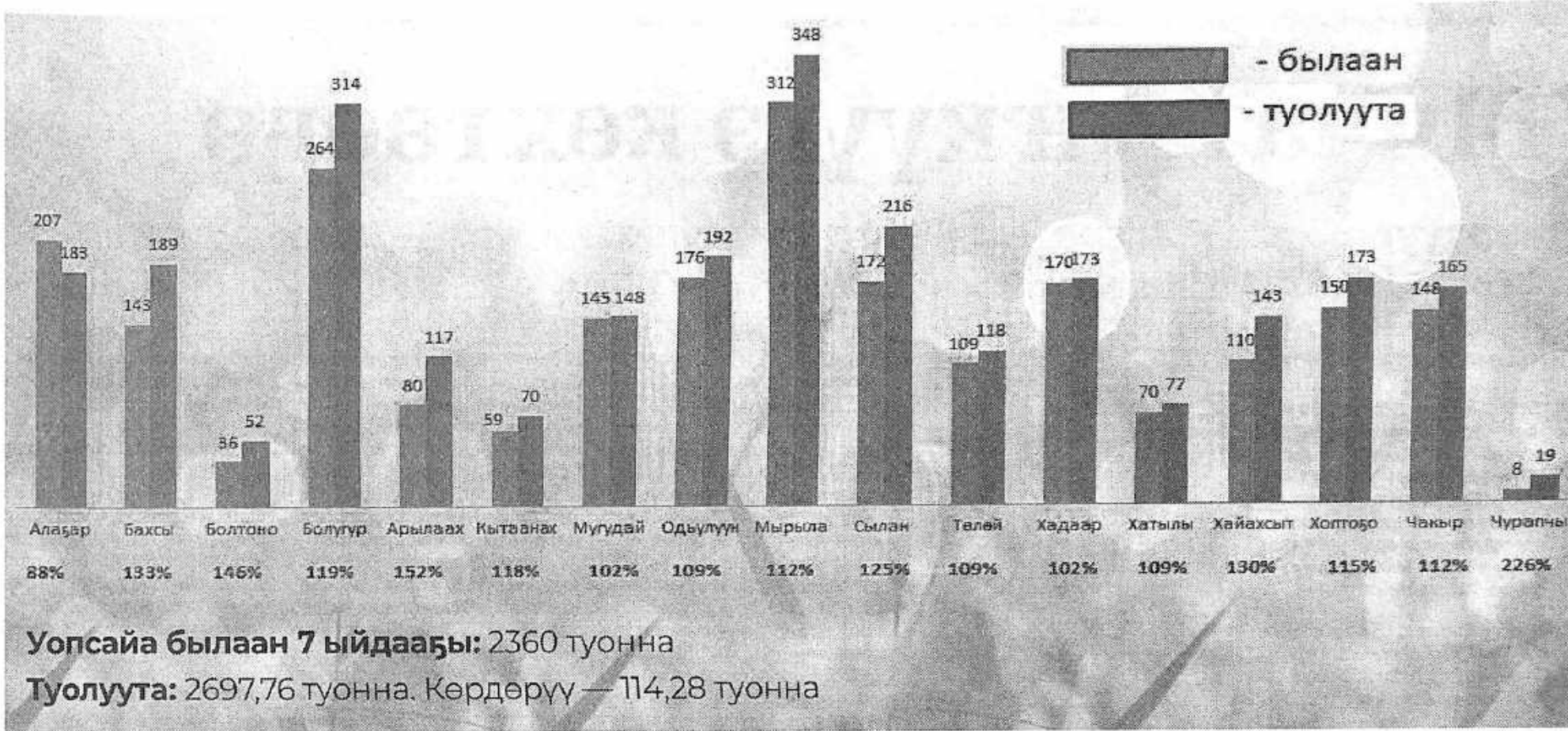
Онон оскуола салалтата, бырайыак кыттыылаах-тара-үлэһит оҕолор, бырайыагы тэрийээччилэр, ис сүрэхтэн Сылан нэһилиэгин баһылыгар Макаров Егор Иннокентьевичка, Ил Дархан гранын хамса-аһынын салайааччыларыгар ис сүрэхтэн махта-набыт.

Лидия СИВЦЕВА, бырайыак ааптара.

Үүт туттарыытын былаана аһара куоһарылынна

Тыа хаһаайыстыбата. Бу сылга үүтү туттарыыга 7 ыйдаабы былааммыт - 2360 т этэ

От ыйын 30 күнүнээҕи туругунан былааны 2697,76 т соҕотуопкалаан, 114,28 % толордубут. Бары нэһиликтэр былааны толорон, ону аһан былааны аһара куоһардылар. Алаҕар нэһилиэгэ бэрт кыранан хаалла. Онон улууска үүт туттарыытыгар көрдөрүү үчүгэй, ылбыт тэтимнэ ыһыктыбакка, хаалбыт сайынҥы күннэргэ үрүҥ илгэни үрүлүччү ыан иһэр сорук турар.

Инфографика. Оттооһун хаамыыта

Быйыл оттооһунна сорукпут 39890 туонна. Атырдыах ыйын 2 күнүнээҕи туругунан 14727,7 туонна от охсулунна, 10473,1 туонна от кэбиһилиннэ. Атырдыах ыйын 10 күнүгэ оттоммотоходуһалары ким баһалаах оттуурун көҕүлүүр туһунан улуус дьаһалтата быһаарыы ылына. Онон күһүҥгү кэми таба туһанан, ходуһалары хаалларбакка оттуурга турунуохтаахпыт.

Атырдыах ыйын 2 күнүнээҕи туругунан

Нэһилиэк	Былаана (туонна)	Охсуллуута (га)	Кэбиһии(туонна)
Алаҕар	1943,0	790	414,3
Бахсы	2044,0	732	466,9
Болтоно	1703,0	458	596,5
Болугур	3322,0	483	355,5
Кытанах	1793,0	793	544,0
Арылах	1518,0	604	389,0
Мугудай	2465,0	1013	751,0
Одьулун	3194,0	1200	991,3
Мырыла	2919,0	1282	1076,8
Сылан	4193,0	1375	956,0
Төлөй	1634,0	575	518,9
Хадаар	1718,0	1142	487,0
Хатылы	2011,0	527	552,5
Хайахсыт	1776,0	1141	404,4
Холтобо	3478,0	1410	1011,0
Чакыр	2041,0	580	380,0
Чурапчы	2138,0	623	578,0
Уопсайа	39890,0	14727,7	10473,1

«Чороонноох үгкүү» көрөөччү биһирэбилин ылбыта.

Дьокуускайга «Молдавский үгкүү». 1956 с.

«Сахалы үгкүү».

Ыччат үгкүүгэ көхтөөбө

Култуура. Уус-уран самодеятельноска ис сүрэхтэриттэн дьулуһан туран үгкүүлээбит талааннартан быһа тардан кэпсиибин.

Мария ГЕРАСИМОВА — Сэнээрэ

1957 с. кулун тутар 28-30 күн-нэригэр оройуон киинигэр ыччат бэстибээлин иккис тура ыытыллан түмүктэммитэ. Бэстибээлгэ 21 кэлэктиип кыттыбыта. Маннайгы турга аңаардас уус-уран көрүүгэ 1210 киһи, иккис турга 720 киһи кытынна.

Бэстибээлгэ бэлэмнэниигэ 312 киһилээх 21 драма, 741 киһилээх 30 хоровой, 250 киһилээх 19 үгкүү куруһуоктара үлэлээтилэр. 18 киһи акробатика, 28 киһи мусукаалынай нүөмэрдэри уонна 67 киһи кэпсээннэри, олонхолору, чабырдактары, декламациялары толордулар. Литературнай уус-уран айымньыны суруйууга 20-чэ эдэр ааптар кытынна. Ойуулуур-дьүһүннүүр, прикладной уускуутубаа уонна быыстапкага 40-ча киһи 60-тан тахса араас оҥоһуктара киирдилэр.

«Социализм суола» хаһыат 1957 с. муус устар. «Чороонноох үгкүү көрөөччү биһирэбилин ылбыта. Хаҥастан уҥа: Кулаковская Клара, Лыткина Александра, Баина Надежда, Беляева Лана, Парфенова Роза уонна сорохторун умнубуппун», — диир 89 сааһыгар сылдьар Надежда Семеновна (Баина) Кугдарова.

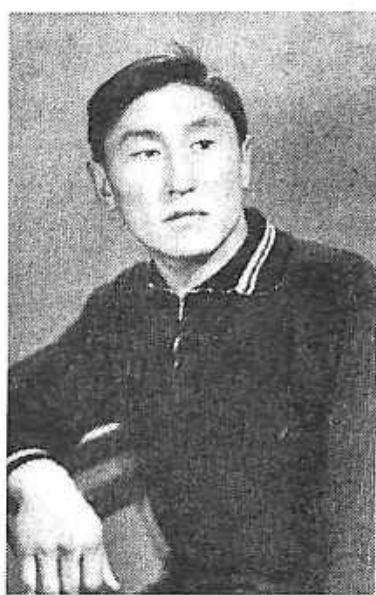
1956 с. Дьокуускайга «Молдавский үгкүү». Хаҥастан уҥа: Антонова Груня, Старостин Михаил, (Баина) Кугдарова Надежда, Кривошапкин Семен. Чурапчы орто оскуолатын үөрэнээччилэрэ Дьокуускай куоракка бэстибээлгэ. Салайааччылар Аркадий Михайлович Филиппов диэн эбит.

Сахалы үгкүүгэ (хаҥастан уҥа) инники турар уоллаах кыһы өйдөөбөт. Онтон (Баина) Кугдарова Надежда, Беляева Лана баар. Салайааччылар Филиппов Аркадий Михайлович. Дьэ, ити курдук, норуот көбүн өрө тутан оччотоогу уус-самодеятельность бары көрүгүнэринэн хотоойулаахтык сайдан испитэ.

Егор Спиридонович Копырин (20.09.1941с.-10.11.2017 с.)

Хатылы уус-уран көрүү бэ-тэрээнэ.

Олус сөбүлээн, өрө көтөүл-лэн, нуучча пляскатын, саха-

лыы булчут үгкүүтүн толорорун сөбүлүүрэ.

Кэлин, төһө да саас ыллар, «Саллаат үөрүүтэ», «Булчут үгкүүтүн» үгкүүлээн, көрөөччүлэрин үөрдэрэ, бэйэтин саастыылаахтарын көбүлүүрэ, үгкүүлээн бардагына, чэпчэки баҕайытык дугунан, үөһэ ыстанан тахсан, шпагат тэбэр этэ. Олох кэлин, тобуга ыалды да сырыттар, бэрт чэпчэ-китик туттан үгкүүлээн битий-эрэ. Аҕам саастаахтар күннэри-гэр сыллата улууска ытыллар декадага куруук кыттар.

СССР култууратын туйгу-на. «Гражданский Килбиэн» бэлиэ хаһаайына М.П.Иустинова.

Анастасия Николаевна Картузова (1947-1971 сс.)

1968 сыллаахха үөрэҕин бүтэрэн, Чурапчы орто оскуо-

латыгар физкултуура учууталынан ананан кэлбитэ. Спор-тивной күрэхтэрин быһыгар Чурапчы ыччаттарын кытта художественнай самодеятель-носка үгкүүлүүр этэ, араас бэ-стибээллэргэ, көрүүлэргэ, тэрээһиннэргэ кытталлара. Бэрт үчүгэй үгкүүһүттэр бөлөхтөрө тэриллибитэ.

1969 сыл балаҕан ыйыгар тэ-рийэр дьөбүрдээх эдэр киһини Хатылыга култуура дьиэтин дириэктэринэн анаабыттара. Хатылы кулуубугар ыччаттары түмэ тардан киэһэ ахсын ре-петициялар, улуус нэһилиэк-тэригэр гастроллар, күрэхтэр саҕаламмыттара, үлэ күөстүү оргуйбута. (Чурапчыга Мак-симова Зина, Кузьмина Груня, Дьяконова Елена, Константино-ва Аня, Картузова Настя, Ивано-ва Елена, Лина, Макарова Маша) Монастырев Александр Ильич (19.07.1945 с.-20.04.2018 с.) - «РФ Доруобуйа харыста-былын туйгуна», «Оҕо хирургия-тын бэтэрээнэ», «Столицада доруобуйа харыстабылыгар үтүөлэрин иһин», «Оройуонун иннигэр үтүөлэрин иһин» II-с истиэпэннээх бэлиэлэр хаһа-айыннара.

Үгкүү олоҕун аргыһа буол-буга.

Александр Ильич Монастырев

1945 сыллаахха от ыйын 19 күнүгэр ыраах Эдьигээн Мэ-н-кэрэтигэр күн сиригэр көрбүтэ. Дьоно 1942 сыл күһөрү сайын көһөрүүгэ барбыттара. Бэрт ы-рахан олоҕу ол дойдуга олорон, икки үрдүкү кылаастарга Алек-

сандр Чурапчыга үөрэммитэ. Дьэ, онтон ыла, үгкүүнэн күүскэ үлүһүйэн барбыта. Биригэ үөрэммит, үгкүүлээбит үлээн-нээбэ Вера Борисова ахтар: «Үгкүү куруһуоҕар 5-с кыла-астан оскуоланы бүтэриэхпи-тигэр диэри Анастасия Усти-новна Сотникова салайбыта. Анастасия Устиновна олус дьа-ныардаахтык биһигини дьа-рыктаабыта, дьыҥ чахчы оҕо талаанын арыы сайыннара са-тыыра. Араас дойдуга үгкүүтүн туруорара, көстүүмнэрин ба-рытын бэйэбит тигэн, оностон үгкүүлүүр этибит. Бары даҕаны куруһуокка ис дууһабытыттан бэриниилээхтик, баҕаран туран дьарыктаммыпыт. Биир да бырааһынньык биһигинэ суох барбат этэ, үгүстүк гастроллур этибит. Бу бааллар ол оҕолор ааттара: Федорова Катя, Ермола-ева Зина, Попова Настя, Макси-мова Зина, Борисова Вера, уолат-тар Монастырев Саша, Степанов Гоша, Барашков Ваня, Малышев Виктор, Кронников Филипп. Бу үгкүүһүттэри ол кэминээбэ оҕолор өйдүүр буолуохтаахтар. Саамай апогейбыт - мексикан-скай үгкүүнү толорбуппут. Олус кэрэ кэмнэр аныаха диэри ум-нуллубаттар».

Валентина Владимировна Цыпанщина (Лонгинова)

Саха өрөспүүбүлүкэтин үтүөлээх учуутала, «Норуот-тар доҕордоһууларын» уордан кавалера, үгүс мэтээллэринэн наҕараадаламмыта. Учууталлар Бүтүн Сойуустаагы Сийинэстэ-рин дэлэгээтэ, норуоттар икки ардыларынаагы «Дети Азии»

пуонда стипендиата, Мэҥэ Хаҥалас улууһун Бочуоттаах олохтооҕо.

Умнуллубат кэрэ сыллар

1968 сыл Саха судаарысты-баннай университетин бүтэрэн, Сылан орто оскуолатыгар история учууталынан үлэли-ир ыныры-путевкалаах киһи атырдах ыйын ортотугар Чу-рапчытаагы үөрэх салаатын сэбиэдиссэйигэр Дьячковскай Василий Егоровичка тийдим (1966 - 1971 сылларга сэбиэ-диссэйинэн үлэлээбитэ). Кэпсэ-тэн баран, онно баар биир киһи-лиин сэбиэдиссэйим оройуон киинигэр хааларга ыҥырды-лар. Мин бастаан akkaаста-нан баран, сөбүлэһэн Чурапчы орто оскуолатыгар үлэлиир буолан хааллым. Университет-ка үгкүүлээбит үгкүүлэрбин, бастаан, Чурапчы орто оскуола-тын үөрэнээччилэригэр, онтон култуура дьиэтигэр туруоран барбытым. Ыччаттар олус көх-төөх этилэр, улаханньык өйүүл-лэрэ. Бары усулуобуйа барыта тэриллибитэ, баянист, эгинэ бэйэлээх үгкүү таҥаһа бөбөтө тигиллибитэ. Киинэ саҕаланан иннинэ сценаҕа, киинэ саҕа-ланнабына, фойеҕа эрчиллэр этибит. Эдэр саастаах ыччаттар үлүһүйэн туран үгкүүгэ кытты-быттара.

Бары талааннаах, дьөбүрдээх оҕолор этилэр! Ордук Настя Кар-тузова, Нюта Отчунова, Елена Дьяконова, Любовь Попова, Аня Константинова олус үчү-гэйдик үгкүүлүүлэрэ. Хас би-ирдиилэрин кытта чугас дьүө-гэли буолбуппут. Кыргыттар үгкүүгэ паара буолар уолатта-рын ыҥыран аҕалыттара. Ай-ылдаттан талааннаах Александр Монастырев, Семен Литвинцев, Тимофей Тоскин, Николай Иг-натев уо.д.а. үөрэ-көтө кэлэн үгкүүлээн барбыттара. Баҕала-ах да элбэх этэ.

Сотору Өктөөп бырааһын-ньыгар «Тачанка» диэн үгкүүнү бэркэ табыллан үгкүүлээн, биһирээн, санаабыт күүһүр-бүтэ, салгыы утумнаахтык бэ-лэмнээн «Зимняя сюитаны», «Хотугулуу үгкүүнү», «Удаҕатта-ры», «Ньургуннары» үгкүүлэ-биппит.

Анна Филипповна Отчунова

Терапевт быраас, үлэ бэ-
тэрээнэ.

1966 сыллаахха Чурапчы орто оскуолатын бүтэрэн баран, үөрэммит оскуолабар старшай пионер баһаатайынан үлэли хаалбытым. Ол сылларга оскуо-
ланы саҥа бүтэрбит эдэр ыччат төрөөбүт түөлбэлэригэр тэрил-
лэр араас тэрээһиннэргэ кытта сатыыр этибит. Үксүн уус-у-
ран самодеятельноска ылла-
ан-үгкүүлээн кыттыһарбыт.

1966 – 1967 сс. өрөспүүбүлүкэ иһинэн тэриллэр күрэхтэр саҥаламмытара. Чурапчыта-
аҕы Райисполком иһинэн үлэ-
лиир култуура отдела оройу-
он үрдүнэн талааннаах дьону,
ыччаты көрдөөн нэһилиэк-
тэр аайы кэнсиэрдэри тэрийэн
барбыттара. Бастаан хас дэри-
эбинэ ахсын, онтон мунньу-
лан оройуон киинигэр, салгы
илин энээр улуустар күрэх-
тэрэ, тигээдэр уус-уран көрүү
өрөспүүбүлүкэтээди күрээ Дьо-
куускай куоракка буолуталаа-
быттара.

Чурапчы орто оскуолатын аатыттан ол кэнсиэрдэргэ Ана-
стасия Картузова, Валентина Лонгинова уонна мин үгкүү бөлөбөр кыттар буолбуппут. 1966 сыллаахха Валентина Васи-
льева Лонгинова СГУ историко-
филологической факультетын бүтэрэн, история учууталынан үлэли кэлбитэ. Валя Төһүлүт-
тэн төрүттээх, сүрдээх сытыы -хотуу, саҥалаах-ингэлээх, ку-
руутун үөрэ-көтө сылдьар май-
гылаах, кыыс этэ.

Валентина Васильевна Чурапчы эдэр ыччатын ку-
тун-сүрүн туппута, художествен-
най самодеятельность үгкүү

бөлөбүн көбүлээччи, халбагна-
абат тэрийээччи буолбута. Биһи-
гиттэн аҕа эрэри тэбис-тэһигэ
сылдьыһар дьүөгэбит этэ.

Лия Егоровна Николаева (Филиппова)

Көтө-дайа кустуктана...

Үгкүү курдук искусство биир умсулҕаннаах эрэри уустук көрүҥэр айылҕаттан ананан төрөөбүт курдук быһыыла-
ах-тутуулаах, сэргэх сөбөрлөөх көтө-дайа сылдьар курдук дьон төһөлөөх төрөөн ааспыттарын ким да билбэт. Үгкүүгэ абылатан олохун анаабыт дьон быһыгар кылгас кэмнэ үгкүүлээн биллэн хаалбыт да дьон үгүс.

Чурапчы Чакрыттан төрүт-
тээх Лия Егоровна Николаева Валентина Михайловна уонна Егор Михайлович Филипповтар бастакы оҕолоро, аҕата Үөһэ Дьааҥы оройуонугар райком сэкирэтээринэн үлэли олордох-
торуна, онно төрөөбүтэ. Онтон куоракка 2-с оскуолаҕа үөрэнэн баран, Сунтаарга тийэн ыан-
ныксыттаабыта.

Дьэ, онно сырыттаҕы-
на, норуот аатырар ырыаһы-
та Сергей Зверев – Кыыл Уола остолобуойга аһыы олорон, таба көрөн, ыҥыран ылбыт уонна саҥа туруора сылдьар “Алгыс” диэн саҥа туруорар үгкүүтүгэр сүрүн оруолга үгкүүлэппитэ. Сергей Афанасьевич удаан оруолугар сөптөөх кыһы булан, үөһэ тыыммыта, үгкүү ис хоһо-
онун кэпсээтэҕин аайы, кыһа сонно тута үгкүүлээн испит, оҕонньор бэркэ үөрбүт. Ити курдук, Кыыл Уола курдук үрдүк ирдэбиллээх туруорааччыга тута сөбүлэтэн, биир сүрүн партияны үгкүүдээбит. Ансаамбыл үгкүүтэ иккис миэстэ буолан, Москваҕа барбакка хаалбыттар

да, Дьокуускайга, Иркутскайга уус-уран көрүүгэ ситиһиилээх-
тик кыттыбыттара.

Лия Егоровна оҕо эрдэбиттэн үгкүүгэ тардыһылаах, баҕа-
лаах этэ. Кини оскуолаҕа сыл-
дьыабыттан мэлдьи үгкүүлүүрэ.

Елизавета Алексеевна Сидорова

РФ Судаарыстыбаннай би-
риэмийэтин лауреата (2007 с.), СӨ үөрэбин үтүөлээх үлэһитэ оскуолабыт дириэктэринэн Ни-
колай Саввич Соловьев, Саха АССР үтүөлээх учуутала, Аҕа дойду сэриитин буйуна, Чу-
рапчы улуунун Бочуоттаах олох-
тооҕо үлэлиир этэ. Билигин сөҕө саныыбын. Оҕолору үгкүүгэ, кэрээ уһууаары, дьиннээх ба-
леринаны, муусукааны ыҥыран аҕалбыт эбит. Оскуолаҕа анаан духовой оркестр толору инстру-
ментарны эмиэ атыыласпыт этэ.

Юлия Федоровна кэлээт, оҕо-
лору үгкүүгэ талан, сүүмэрдээн, күн ахсын үөрэхпит кэнниттэн дьарыктаан барбыта. Онно аан бастаан балетнай искусство эр-
чиллиилэрин үөрэтэн барбып-
пыт, араас элбэх балет искус-
ствотын терминнэрин билэн, үөрэтэн, умсугуйан туран дьа-
рыктанар этибит. Үксүн кизһэ 7 чаастан түүн 23-24 чааска диэри эрчиллэрбит, араас үгкүүлэ-
ри үөрэтэрбит. Индонезийскай “Чумэчилээх үгкүү”, кубинскай, сахалыы, нууччалыы үгкүүлэ-
ри туруорбута. Ол курдук, Юлия Федоровна балетнай искусствон-
ы өйдүүргэ үөрэппитэ Дьарык-
тамыппыт иккис-үһүс сылы-
гар балакка балет терминнэрин билэн, техническэй өттүн бэркэ онгору-
ор этибит. Оннооҕор коря-

ктар “Мэнго” үгкүү ансаамбыла кэлэн кэнсиэрдээн ааспыттар, балеты барытын нойосуус сүһэн ылан, бэйэбит туруоран, кизһэ ахсын бэйэбит бэйэбитигэр кэнсиэр-испэктээги көрдөрө-
бүт уонна онтон наһаа астынар этибит.

Баягантаева Мария Павловна

СӨ доруобуйаҕа хары-
стабылын туйгуна, Чурапчы улуунун доруобуйаҕа харыста-
былын бочуоттаах бэтэрээнэ, сцена уонна спорт бэтэрээнэ, уһун дистанцияларга сүүрүүгэ 5, 10,15,21 км.аҕа саастаахтарга СӨ чемпио-
на уонна призера.

1954 с. Чурапчы Дирингэр күн сири-
н көрбүтэ.Ийэтэ Ха-
рийаана Елисеевна –Хадаартан төрүттээх. Хоппоттон төрүт-
тээх Павел Пинигин сэрииттэн бааһыран эргиллэн кэлбитигэр, кэргэн тахсан ыал буолбуттара. Ийэбит 43 сааһыгар ыалдьан өлбүтэ. Аҕабыт 8 оҕолоох туран хаалбыта. Биир убайбыт 16 са-
аһыгар менингиттээн өлбүтэ. Аҕабыт иитиитэ байыаннай этэ. Режиминэн олодорбут, чөл аһынан аһыырбыт, эти-хааны сайыннарар хамсанылары кыра эрдэхпиттэн онгору-
бут. Кыра кылааска учууталынан Кириллина Александра Семеновна үөрэппитэ.(Коркин Дми-
трий Петровичка кэлин эргэ тахсыбыта). Наһаа кыраһыа-
бай, имигэс этэ. Кылааспыт кы-
ргыттарыгар “Кубалар” үгкүүнү үөрэппитэ. Билигин да хайдах туттан, “атахпыт төбөтүгэр тахсан сапсына турарбытын өйдүүбүн. Манан маарыла бы-
лааччыны кэппипит Сотору Посельская Аксения Васильевна

оҕолору “балетнай” оскуолаҕа тала кэлбитэ.Мин имигэс буолан эрэллээх этим. Долгуйарым. Би-
ирдии бэйэбитин тутан көрөрө, ким оҕото буоларбытын ыйыта-
ра. Ылбатаҕа... Хомойон, саһан ытаабытым. Тоҕо? Тоҕо?-бу ыйыты куруук төбөбөр турара. Бука анаардас аҕа көнүллээбэ-
тэҕэ буолуо.Дьииһэ кыыс оҕо көмөтө наада буоллаҕа.Ол да бу-
оллар, Мария Павловна үгкүүнү үйэтин тухары доҕор онгостон кэллэ

Попов Максим Ильич (01.04.1954-15.04.2006 с.)

Мин өйдөбүлбөр мин убайым өрүүтүн үөрүү аргыстаах, күлэ-мичилийэ, кэпсии-ипсии сылдьар, миэхэ өрүү холобур буолар киһи этэ. Эргиччи та-
лааннааҕа, сөбүрүйбэт уохтаах үлэһит бэрдэ этэ.

Элбэх ситиһиилэрдээҕэ. Ордук сүүрүүгэ.Олус үчүгэйдик үгкүүлүүрэ. Бу үгкүү, дьининэн, ийэлээх аҕабыттан бары-
тыгар бэриллбит айылҕа бэлээ буолар. Ол эрэри уһу-
луччу үчүгэй үгкүүһүппүт, хо-
лобур туттар киһибит Максим буолар. Кини үгкүүнү таптаан, сөбүлээн бу олоххо аргыһын, тапталын Альбина Трофимов-
наны көрсүбүтэ, ыал буолбу-
та, оҕолордоһон, сиэннэрдэнэн дьолу-үөрүүнү билбитэ.

Кини үгкүүһүт буолан уонна дьону кытта биир тылы булар дьонурдааҕа кулууп үлэһитэ бу-
оларыгар ук биэрбитэ. Мунура биллибэт муора уутун курдук кизн далай үлээ туох баар күүһүн, сатабылын хомунан таһаарылаахтык, ситиһи-
илээхтик үлэлээбитэ. Ол курдук, Чурапчы оройуонугар Төлөй, Сылан, Болтоҥо кулууптарыгар үлэлээбитэ.

Быраата, педагогической үлэ бэтэрээнэ, Чурапчы улуунун сценатын бэтэрээнэ Попов И. И.-Байдам.

К 90-летию ЧПУ имени С.А. Новгородова

История. В целом деятельность ЧПУ, которая совпала с самым трудным и драматическим периодом истории, можно считать как огромную заслугу преподавателей перед всей республикой. Их труд - пример служения своему народу. О них можно смело говорить, как об аксакалах образования республики.

Екатерина ЕГОРОВА

Начальный всеобщий и расширение семилетнего обучения осуществлялись в условиях острой нехватки квалифицированных педагогических кадров.

Переход к обучению детей на их родном языке усиливал спрос на учителей, владеющих якутским языком. Все это вызвало настоятельную необходимость открытия в республике третьего педагогического техникума. Президиум ЦИК ЯАССР 8 июня 1934 года вынес постановление об организации педагогического техникума в Чурапчинском районе в с. Чурапча.

В этом есть заслуга Николая Дмитриевича Кривошапкина - Субурусского (1896-1950 гг.).

Николай Дмитриевич крупный общественно-политический деятель, участник гражданской войны в Якутии, член РКП (б) с 1921 года. Политрук отряда ЧОН, уполномоченный, затем начальник ОГРПУ при ЯЦИК (1921-1925 гг.). Председатель Якутского областного совета профсоюза работников сельского хозяйства (1926г.).

И так было определено, что новый педагогический техникум будет набирать своих воспитанников из четырех районов Чурапчинского, Таттинского, Амгинского и Усть-Алданского. Однако в нем обучалась молодежь многих районов, включая далекие северные районы. Чурапчинский пед.техникум (с 1937 г. педучилище) открыт 15 сентября 1934 года и выпустил свыше 610 учителей начальных классов.

Первый директор, **Н.А.Иванов** (1906-1996). В 1934 г. окончил историко-экономический факультет Иркутского педагогического института. Николай Афанасьевич родился в 1906 году в Сунтарском наслеге Сунтарского района. Заслуженный учитель ЯАССР, отличник народного просвещения. Персональный пенсионер республики. Работал директором с 1934 по 1937 гг.

В 1937-1942 гг. директором работал **К. Д. Потапов**, при котором завершено строительство зданий, улучшилась обеспеченность мебелью и учебным оборудованием, значительно обогатилась библиотека. Константин Дмитриевич (1909-1996) родился

в Арылахском наслеге, Чурапчинского района, был участником Великой Отечественной войны, работал заместителем министра образования ЯАССР, директором Чурапчинского и Якутского педучилищ. Под его руководством Чурапчинское педагогическое училище стало одним из ведущих средних специальных заведений республики. Сумел укрепить материально-техническую базу, сплотил работоспособный коллектив. Константин Дмитриевич присущим ему организаторским талантом за короткий срок сумел достать стройматериалы, буквально из-под земли сумел найти пиленщиков, плотников, столяров. В результате были созданы и оборудованы богатые учебные кабинеты по биологии, физике, математике и по другим предметам. Старая мебель была заменена новой стандартной, покрашенной. В классах были шкафы на целые стены, лабораторные столы, полными различными наглядными материалами, приборами, чучелами, коллекциями. Обогастил библиотеку, имелись многие фундаментальные издания классиков мировой литературы и философии. Но к сожалению, эта библиотека была уничтожена во время закрытия ЧПУ. При директоре Потапова педагогический коллектив увеличился еще больше за счет приезжих и за счет местных кадров. С марта 1942 года по 1946 год участник взятия Берлина. Заслуженный учитель ЯАССР, награжден медалями: «За оборону Сталинграда», «За взятие Берлина», «За боевые заслуги».

С 1942 года по 1946 год директором работал **Сафронов Ф. Г.** (1914-1995). Доктор исторических наук, профессор. Заслуженный деятель науки Республики Саха (Якутия) и РСФСР. Родился в Мальжагарском наслеге Хангаласского улуса. В 1946 году освобожден от обязанностей директора педагогического училища и командирован в аспирантуру института истории Академии наук СССР. Время работы Федота Григорьевича совпало с самым трудным периодом, вызванной войной, засухой, голодом и холодом. Осенью 1942 года 41 колхоз Чурапчинского района насильственно был переселен в северные районы на рыбные промыслы. Студенты получали стипендию по тогдашним деньгам менее 200 рублей в месяц, по карточкам получали 500 г. хлеба в сутки. Студентов достигших призывного возраста, вызывали в военкомат и отправляли на фронт в любое время года. Он в тесном контакте работал с руко-

водством района. Подружился с Н.Д. Субурусским, репрессированным в 1938 году и по состоянию здоровья «освобожденным» из Якутской тюрьмы 1943 году. Федот Григорьевич в 22 мая 1944 году достиг присвоить имя С.А. Новгородова в Чурапчинское педагогическое училище.

С 1946 года по 1947 г. директором работал **В.С.Алехин**, до этого с 1937 по 1942 года работал завучем пед.училища. В Чурапчинской средней школе проработал 20 лет учителем истории и завучем учебной частью. Виктор Семенович родился в 1905 году в г. Серафимович Волгоградской области. Во время гражданской войны участвовал в борьбе с белобандитами в отряде ЧОН, был командиром красно-добровольческого отряда Абыйского, Верхоянского округа. Имел медаль «За доблестный труд в ВОВ», Почетную грамоту Верховного Совета ЯАССР, заслуженный учитель ЯАССР, отличник просвещения. В 1942 году вместе с переселенцами с семьей выехал в Тиит Ары Булунского района. Его назначили директором школы, где учились дети переселенцев из Чурапчи, финны и литовцы. Они там жили с 1942 года по 1946 год. Жена в то время родила двойняшек – мальчиков, через некоторое время они умерли, их не смогли спасти. У них жила девочка из финской семьи, оставшаяся сиротой. Ее звали Киски Хельми. Она приехала с ними в Чурапчу. Впоследствии уехала на родину. Они долго переписывались, девочка, была очень благодарна им. Виктор Семенович много сил отдал воспитанию подрастающего поколения в нашем районе.

С 1947 года по 1953 год директором работал Самарин Ф. З., он родился в Саратовской области, окончил педагогический факультет Московского государственного университета. Федор Зиновьевич, с особой теплотой относился к студентам. Он как директор, много времени и энергии затрачивал на улучшение материальной базы училища. В одно лето весь корпус был побелен, в то время отштукатуренные стены белили в несколько слоев известью. Было так красиво (из воспоминаний студента М.Е.Пермякова). На высоком уровне была поставлена качество обучения студентов. От преподавателей требовал, чтобы не успевающих не было. Много сил и знаний он отдал укреплению учебно-материальной и хозяйственной базы училища. Из архива партийной организации района: «За последние годы материальная база Чурапчин-

ского педучилища значительно укрепилась, училище имеет соответствующее помещение для учебно-воспитательной работы, имеет достаточное количество учебно-хозяйственного инвентаря. Товарищ Самарин к работе относится добросовестно и аккуратно. Как администратор и педагог пользуется авторитетом среди студентов, педколлектива и населения».

С 1953 года директором работал Д.Ф.Филиппов. Дмитрий Федотович уроженец Горного района. В 1957 г. по распоряжению Совета Министров ЯАССР № 228 от 6 июня 1957 года на базе Чурапчинского педучилища открыта начальная школа-интернат с пятью классами-комплектами, с контингентом учащихся 128 учеников из семей многодетных, сирот района, республики. В этой школе первым директором был Дмитрий Федотович, работал до 1959 года.

Из выпускников данного училища вышли члены союза писателей СССР и Российской Федерации, в том числе народные писатели Якутии: В. С. Соловьев - Болот Боотур, В. С. Яковлев - Далан. Писатели: И.Е. Федосеев - Доосо; Г.И. Макаров - Дьуон Дьагылы, С. Ф.Софронов - Фектист Софронов, А. С. Бродников, поэт В.И. Башарин, Г.Н. Курилов-Улуро - Адо, С. Р. Данилов - Роман Данилов, Г. И. Егоров - Билин.

Выпускники Чурапчинского педагогического училища стали докторами и кандидатами наук. Среди них видные и известные в Якутии ученые: Гермогенова М.Д., Дьячковский Н.Д., Курилов Г.Н., Кондратьев П.П., Луковцев В.С., Макаров Д.С., Макаров А.А., Макаров И.Г., Неустроев Н.Н., Пинигин В.В., Санников В.Н., Федоров К.Ф., Чоросов М.А., Яковлев В.С. - Далан.

Депутаты Верховного Совета СССР и ЯАССР: Борисов Е.Е., Винокурова А.Ф., Дьячковская В.Н., Охлопкова А.Ф., Сибиряков М.Н. Среди выпускников немало таких, которые удостоились высоких почетных званий отличников народного просвещения, заслуженных учителей школ Якутской АССР, РСФСР. Выпускник Степан Кузьмич Макаров, вернувшийся с войны без двух ног, после войны своим самоотверженным трудом удостоился высокого звания Заслуженного учителя школ РСФСР и ЯАССР.

Школы которые носят имя выпускников Чурапчинского педагогического училища:

Хатылынская СОШ им. В.С. Соловьева - Болот Боотура с 1995 года
Кытанахская СОШ им. В.С.

Яковлева - Далана с 1997 года
Алагарская СОШ им. Г.Д. Протодьяконова с 2002 года
Соловьевская СОШ им. П.М. Васильева с 2002 года
Диринская агрошкола им. И.Е. Федосеева - Доосо с 2006 года
Улусная гимназия носит им. С.К. Макарова с 2010 года
Чурапчинская средняя школа №2 им. И.М. Павлова с 2010 года

В Телейском наслеге Дом народного творчества «Аартык» носит им. А.С.Бродникова с 2016 г.

Из поколения в поколение выпускники училища, наши учителя, передавали знамя учительской профессии своим детям, внукам.

Учительские Династии наших преподавателей, учителей выпускников Чурапчинского педагогического училища:

Династия учителей Васильевых. Общий педагогический стаж - 399 лет. Постановление присуждения знака № 01-05/07-27 от 18 марта 2010 года. Основатель педагогической династии Васильев Роман Ильич (1916-1980 гг.) Образование: Чурапчинское педагогическое училище (1939г.), Якутский педагогический институт, Хабаровская высшая партийная школа. Специальность: учитель истории. Педагогический стаж: 49 лет. Награды: звание «Заслуженный учитель Якутской АССР», почетный гражданин Чурапчинского района. Награжден медалями «За трудовые отличия», «За трудовую доблесть», «За доблестный труд. В ознаменование 100-летия со дня рождения В.И.Ленина», грамотами Президиума Верховного Совета ЯАССР.

Династия учителей Ефимовых. Общий педагогический стаж - 375 лет. Постановление присуждения знака № 01-05/07-27 от 19 февраля 2010 года. Основатель династии Ефимов Гаврил Дмитриевич (1920-2000 гг.) Образование: Чурапчинское педагогическое училище (1940г.) Якутский педагогический институт (1954г.) Специальность: учитель истории. Награды: знак «Отличник народного просвещения», звание «Заслуженный работник культуры ЯАССР», три ордена: «Красной звезды», «Отечественной войны 1 степени», «Дружбы народов» и 10 медалей.

Продолжение читайте в следующем номере.

БИЛЛЭРИИ / ОБЪЯВЛЕНИЕ

Васильева Ирина Романовна аатыгар социальнай харалта Чурапчы улууһунаабы салаатынан 2000 сыл балаҕан ыйын 29 күнүгэр бэриллит БР 095853 нүөмэрдээх "Үлэ бэтэрээнэ" даҥабырыанна сүппүтүнэн дынгэ суобунан аабыллар.

Боякинова Аграфена Федоровна аатыгар социальнай харалта Чурапчы улууһунаабы салаатынан 2023 сыл алтынньы 20 күнүгэр бэриллит БР 095853 нүөмэрдээх "Үлэ бэтэрээнэ" даҥабырыанна сүппүтүнэн дынгэ суобунан аабыллар.

КУТУРҔАН

Улахан Күөлтэн төрүттээх Чурапчы нэһилиэтин олохтооҕо, Чурапчы улууһун бэтэринээринэй сулууспатыгар өр кэмгэ кылаабынай бухгалтерын үлэлээбит, СӨ Тыатын хаһаайыстыбатын туйгуна, бэтэрээнмит

МАКАРОВА Дария Ивановна

ыарахан ыарыттан олохтон туораабытынан кэргэнигэр, бииргэ төрөөбүттэригэр, чугас дьонугар дириг кутурҕаммытын тиэрдэбит. Чурапчы улууһун бэтэринээринэй сулууспатын үлэлэтээрэ, бэтэрээннэрэ

Чурапчы оройуонун Тыатын хаһаайыстыбатын үлэһиттэрин профсоюзунун кэммитиэтигэр бииргэ үлэлээбит кэлиэһэбит, олохтон устата тыа хаһаайыстыбатын араас салааларыгар кылаабынай бухгалтерын үлэлээбит Үлэ бэтэрээнэ, СӨ Тыатын хаһаайыстыбатын туйгуна

МАКАРОВА Дария Ивановна

олохтон туораабытынан кэргэнигэр Макаров Андрей Васильевичка, эдьийигэр Оконешникова Февронья Ивановнаҕа, бары чугас дьонугар дириг кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Оччотооҕу кэм оройуоннаабы Профсоюз кэммитиэтин бэрэссэдээтэлэ М.А. Романова, кылаабынай бухгалтердар Т.Г. Сивцева, А.А. Романова сопхуостар профкомнарыттан У.Н. Атласова, К.В. Макарова.

Ыраас, сырдык санаалаах күндү дьүөгэбит

МАКАРОВА Дария Ивановна

ыарахан ыарыттан олохтон туораабытынан олохтон доҕоругар Андрей Васильевичка, тапталаах эдьийдэригэр Александра Ивановнаҕа, Февронья Ивановнаҕа, кинилэр оҕолоругар, сиэннэригэр дириг кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Сопхуоска үлэлээбит бухгалтердар.

Чурапчы нэһилиэтин бэтэрээннэрин хуорун чилиэнэ, СӨ Тыатын хаһаайыстыбатын туйгуна

МАКАРОВА Дария Ивановна

олохтон туораабытынан кэргэнигэр, чугас дьонуга дириг кутурҕаммытын тиэрдэбит.

«Алгыс» хуор кэлэктибэ.

Күндү бырааппыт, убайыт, аймахпыт

КУЗЬМИН Дмитрий Афанасьевич

Украинаҕа буола турар анал байыаннай дьайыыга ытык иэһин толоро сылдьан сырдык тына быстыбытынан ийэлэх аҕатыгар, убайдарыгар, балыстарыгар дириг кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Кузьминнар, Толстоуховтар, Винокуровтар.

Махтанабыт

Күндү таптыыр ийэбитин, эбэбитин, хос эбэбитин Максимова Светлана Федотовнаны тиһэх суолугар атаарга күүс-көмө буолбут бииргэ үөрэммит доҕотторбутугар, табаарыстарбытыгар, бииргэ олорон ааспыт ыалларбытыгар, РФ Ис дьыалаҕа министиэристибэтин Чурапчы улууһунаабы салаатын, СӨ Ис дьыалаҕа министиэристибэтин миграция боппуруостарын

быһаарар салаа кэлэктииптэригэр, Чурапчы улууһун дьаһалтатыгар, 23 нүөмэрдээх Аптека, Чурапчытаабы Федеральнай казначейство, Дьокуускайдаабы лицей, Дьокуускайдаабы Социальной Фонда кэлэктииптэригэр махталбытын тиэрдэбит. Бука барыгытыгар этэнгэ буолууну, доруобуйаны баҕарабыт.

Оҕолоро, сиэннэрэ, хос сиэннэрэ.

К вниманию!

Энергетики напоминают об опасности нахождения в охранной зоне энергообъектов

Энергетики Центральных электрических сетей ПАО «Якутскэнерго» (входит в группу РусГидро) напоминают жителям республики о правилах энергобезопасности в охранных зонах воздушных линий и электроустановок.

С начала 2024 года по настоящий момент зафиксировано 95 фактов стороннего воздействия на объекты электросетевого хозяйства Центральных электрических сетей. В июле произошло 10 случаев стороннего воздействия, которые нарушали работу линий электропередачи.

5 августа в селе Намцы водитель Toyota Caldina наехал на опору воздушной линии 0,4 кВ «гр. Село» КТП «Больница», в результате разрушена железобетонная приставка опоры. Происшествие произошло без последствий для жителей села. С виновником ДТП работает полиция.

Работы, проводимые в непосредственной близости от линий электропередачи, часто приводят не только к повреждению проводов и замыканию на землю воздушной линии, но и к серьезным травмам от поражения электрическим током, порой несовместимых с жизнью.

В охранных зонах энергообъектов категорически запрещено:

- набрасывать на провода посторонние предметы, поднимать на опоры;

- перекрывать проходы и про-

езды к объектам электросетевого хозяйства;

- запускать любые летательные аппараты;

- проникать на огороженные территории, в помещения распределительных и подстанций, открывать двери и люки, производить переключения и подключения в электрических сетях;

- разводить огонь;

- размещать свалки и хранилища;

- осуществлять сброс едких и коррозионных веществ и горюче-смазочных материалов;

- производить работы ударными механизмами;

- сбрасывать тяжести массой свыше 5 тонн.

Нельзя под действующими ЛЭП останавливать машины. Движение большегрузных автомобилей под проводами допускается только в транспортном положении, в месте наименьшего провисания проводов, ближе к опоре и под надзором ответственного лица за безопасное производство работ.

Руководство предприятия или организации, планирующей проведение работ в охранной зоне ЛЭП, должно получить разрешение на их производство в сетевой организации и обеспечить безопасность персонала при проведении таких работ.

Без письменного разрешения на территории охранной зоны

ЛЭП запрещаются:

- строительство, капитальный ремонт, реконструкция или снос зданий и сооружений;

- горные, взрывные, мелиоративные, дноуглубительные, землечерпальные и погрузочно-разгрузочные работы;

- земляные работы на глубине более 0,3 метра, а на вспахиваемых землях - на глубине более 0,45 метра.

Разрешение сетевой организации требуется также для посадки и вырубки в границах охранной зоны деревьев и кустарников, для добычи рыбы, вспашки земли, полива сельскохозяйственных культур, полевых работ с применением сельскохозяйственных машин и оборудования высотой более 4 метров.

Постановлением Правительства РФ от 24 февраля 2009 г. N 160 «О порядке установления охранных зон объектов электросетевого хозяйства и особых условий использования земельных участков, расположенных в границах таких зон» закреплено, что охранная зона ЛЭП зависит от напряжения. Например, для ВЛ напряжением 110 кВ, 35 кВ, 10 кВ и 0,4 кВ расстояние составляет, соответственно, 20, 15, 10 и 2 метра в обе стороны от параллельных вертикальных плоскостей (опор).

Пресс-служба Центральные электрических сетей ПАО «Якутскэнерго».

Кэриэстэбил

Мэлдьи үөрэ-көтө көрсүһэр, истин-иһирэх киһиби, эдьийи Даайыспыт, орто дойдуга бэриллит кэмэ туола охсубута түргэнин, «айа-дьойо» диэн ыалдыбыта да иһиллбэккэ суох буолбута дөбөнгүн, дууһабыт ылыммат, санаабыт буолуммат. Кини биһиэхэ эдьийиби буоларын таһынан, бастын сүбэһиппит, кэлэ-бара сылдьан кэпсэтэр, санаа атастаһар, холобур туттар киһиби этэ. Эдэр сылдьан биһиги эдьийдэрбитинээн Варвара, Анастасия Барашковалары кытта ыаллы олохтооттара, куруук ылса-бэрсэ, араас киһиэхэ, кэпсиргэ бииргэ сылдьар этилэр.

Эдэр эрдэбиттэн сүрэхэр эпэрээссийэлээх диэн билэр этибит. Кини олох олохтор туһуттан мэлдьи хамсаныы, эрчилли, йога, тыһаар дьарыктары онгоруо, кэлин скандинавскай хаамынан утумнаахтык өр кэмгэ дьарыктаммыта. Быраастар сүбэлэрин истэрэ, мэлдьи көрдөрүнэрэ, ол да иһин бач-

Эдьийи Даайыспытын ахтан-санаан...

чаҕа кэллээҕэ диибит.

Уопсайга олохтон олохтон ангарын көрсөн, сүрэхтин сөбүлээн, өйүнэн ылынан Макаров Андрей Васильевичтын ыал буолбуттара.

Дария сыалын-соругун ситиһэргэ дьулуурдааҕа үрдүк үөрэхтээх специалист да буоларыгар кэстүбүтэ, Москва курдук улахан куоракка, ийэ дойдубут тэбэр киһинигэр саха кыһа үөрэнэн кэлбитэ. Биһиги эдьийиби Дария Ивановна дэттэрэн саамай уһундук, хомунуустуу бэринилээхтик үлэлээбит тэрилтэтэ - ветеринария буолар. Тэрилтэтэ сайдарын, кыабыраһын туһугар дынгнээхтик кыһаллар этэ. Дьэтигэр ытыыр оҕото, маҕырыр ынаҕа суох буолан, үлэ чааһынан эрэ мунурдаммакка соругун ситэрэр, былааннаммытын толорор, тарбахха баттанар бастын үлэһит, айылбаттан айдарыы-

лаах кыһамнылаах киһинэн аабыллара.

Биһиги эдьийиби дьон ортотугар киһи киһитэ этэ: кырдыаҕа кытта кырдыаҕас, эдэри кытта эдэр, оҕону кытта оҕо буолара, кими баҕарар кытта биир тылы булан кэпсэтэрэ, үөрэрэ-көтөрө.

Даайыс сатабата диэн суоҕа, барыга-бары олус көхтөөбө: биир кэмгэ хуорга ылаһа сылдьыбыта, үнүү куруһуогар кыттан куонкурустарга баран кэлэрэ, мындыр истэннээн этэ, кыбытылаах тигинэн дьарыктаммыта. Маны таһынан олохтор түөлбөтүн биир көхтөөх чилиэнэ этэ, куруук түөлбөҕэ туох буолбутун, буола турарын, былаан баарын кэпсирэ, сыал-сорук ситэригэр санаатын ууран туран кыһаллара. Хаһаайка быһыытын эмиз бастына: миннигэс аһынан күндүлүүрү, дьэтигэр үктэннин да бастын ыалдыт

онгосторо, ып-ыраас туттулааҕа, сууйа-сото, бэрээдэктии сылдьара, дьэни-уоту онгостууга сүбэтэ-амата дэлэйэ, эһин элбэх туһалаах нымалары билэрэ сөхтөрөрө. Андрейынан иккиэн олбуордарын, дьэһэрин биир сүбэнэн онгостон, бастаһынан угасай хочуолга холботон, благоустройство онгостон: «Киһи баҕарыан эрэ наада - барыта табыллар» - диэн кэпсир-ипсир, үөрэр- көтөр, сүбэ-ама биэрэр дьон этилэр буоллаҕа.

Биһиги эдьийиби Даайыс сатаан ис-киирбэхтик таннара-симэнэрэ, онгосторо, туттара-хаптара. Онон биһиэхэ, кыыс аймахха, холобур буолара.

Аныгы олох сиэринэн төлөпүнүнэн кэпсэтэр, улуу бырааһынныктарга бассабынан эбэрдэлэһэр этибит. Хаһан да ыалдарын кэпсэбэт, үнсэргии сылдьыбат киһи этэ.

Суруллубатах сокуон, бэриллит ыйаах кытаанах да эбит - эдьийиби Макарова Дария Ивановна, сэттэ уон сааһын туо-

лан баран олохтон туораабытынан, кэргэнигэр Андрей Васильевичка, бииргэ төрөөбүт эдьийдэригэр, кинилэр оҕолоругар, сиэннэригэр кутурҕаммытын биллэрэбит, аһыгытын тэнтэ үллэстэбит.

Эдьийиби Даайыс барахсан быдан дьылларга бырастыы, быраһаай.

Ийэбитин кытта бииргэ төрөөбүт эдьийиги Барашкова Татьяна Моисеевна оҕолоро, сиэннэрэ, хос сиэннэрэ.

"САНА ОЛОХ"
кылаабынай
эрдэстэрэ

ГОРОХОВА
Людмила
Владимировна

Тэриэтигэр: СӨ Бырабытыалыстыба,
Саха Өрөспүүбүлүтэтин "Сахабаччы"
Сударыстыбанын автономнай тэрилтэтэ,
Таһаараччы: СӨ "Сахабаччы" ГАУ
Таһаараччы аадырына: 677000,
Дьокуускай к., Орджоникидзе уул. 31, 124 каб.
төл.факс: (411-2) 34-39-17 e-mail: sakhapachat@
mail.ru, Российскай Федерация Россия Федерация
СӨ салалтатыгар 2020 с. бэс ыйын 3 күнүгэр
регистрацияламьт нүөмүрү -
ПН №14-00559.

Эрдэстэни
аадырына: 678670,
Чурапчы сэл.
П.П.Пинигина, 26 а.
Төлөпүннэрбит:
эрдэстэр - 41-332,
отделлар - 41-265.
E-mail: sanaoloh@
mail.ru,
сайт: sanaoloh.ru,
telegram: @sanaoloh

Аһаар сурутар этилэр сана редакция позициялар мэлдьи сеп түбүгүр буолбалах.
Сурукка ыйылар чаччылар кырдыаҕастарыгар эппиэтиги аһаар тус бэйэҕэ сүтүр.

Хаһаар баччык бэрилтэр графика: 16 ч 00 м. Баччык бэрилтэ: 16 ч 00 м.
"Сахабаччы" Сударыстыбанын автономнай тэрилтэтин "Сана олох" хаһаар
эрдэстэнигэр 08.08.2024 с. офсетка баччытэнэ.

Индекс: ПН964. Тиража 1100. Кээмэйэ 2 бл. Хаһаар сыаната 24 солк. Хаһаар
индигэһэ биридэ: бэатинсэ таһар.

@SANAOLOH